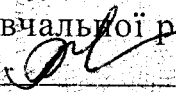

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор
з науково-методичної та
навчальної роботи

О.Б. Жильцов
“ ” 2015 року
УКРАЇНА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Академічний живопис

(2 курс)

Галузь знань 0202 «Мистецтво»

Напрямок підготовки 6.020207 «Дизайн»
Освітній рівень – перший (бакалаврський)

Інститут мистецтв

стор. 18 з 200 стор.

2015–2016 навчальний рік

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом. Структура типова.
Заступник директора з науково - методичної та навчальної роботи

А.О.Таранник

Академічний живопис

Робоча програма _____ для студентів

(назва навчальної дисципліни)

галузі знань 0202 «Мистецтво», напряму підготовки 6.020207 «Дизайн».

Розробники: Прохорова Наталія Анатоліївна, старший викладач кафедри образотворчого мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри образотворчого мистецтва Інституту мистецтв

Протокол від «_02_» __ грудня__ 2015 року № _5_

Завідувач кафедри

образотворчого мистецтва

_____ Ю.В.Романенкова

(підпис)

© _____, 2015 рік

© _____, 2015 рік

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Структура програми навчальної дисципліни	
I. Опис предмета навчальної дисципліни	9
II. Тематичний план навчальної дисципліни	10
III. Програма	
<i>Змістовий модуль I. .</i> Зображення гіпсових об'ємів у кольоровому середовищі.	11
IV. Плани практичних занять	11
<i>Змістовий модуль II. Живопис</i> гіпсової голови з чітко вираженою портретною характеристикою	13
V. Навчально-методична карта дисципліни	14
VI. Завдання для самостійної роботи	15
Карта самостійної роботи студента	16
VII. Система поточного та підсумкового контролю	17
VIII. Методи навчання.	19
IX. Методичне забезпечення курсу.	20
X. Матеріально- технічне забезпечення дисципліни.....	20
XI. Рекомендована література.....	21

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Академічний живопис» є нормативним документом Інституту Мистецтв Київського Університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою образотворчого мистецтва на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану денної форми навчання.

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, вмінь та навичок, які повинен опанувати бакалавр відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму засвоєння навчального матеріалу дисципліни « Академічний живопис », необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

Навчальний курс «Академічний живопис» – важлива ланка циклу спеціальних дисциплін з пластичних мистецтв / рисунок, графіка, композиція, перспектива, пластична анатомія, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво/.

Структура змісту включає основні положення мистецтва академічного живопису, теоретичний та практичний матеріал.

Мета курсу – професійна підготовка фахівця з високим рівнем художньої майстерності щодо самостійного творчого вирішення завдань педагогічної образотворчої діяльності.

Завданням вивчення навчальної дисципліни є набуття базових знань з дисципліни «Академічний живопис». Ознайомлення з основними напрямками розвитку науки з «Академічного живопису» у вивченні методів і методики роботи зі студентами, формування цілісного бачення і уявлення, розвиток художнього смаку і навичок в роботі над творчими завданнями.

У результаті вивчення навчальної дисципліни відповідно до профілю програми бакалавра образотворчого мистецтва формуються **загальні та фахові компетентності**.

Загальні компетентності:

(Світоглядна, громадська, комунікативна, інформаційна, науково-дослідницька, самоосвітня);

Фахові компетентності:

- здатність використовувати у практичній діяльності досвід світової та вітчизняної шкіл з образотворчого мистецтва, методів та авторських прийомів провідних художників;

- володіння навичками візуального сприйняття і створення композицій, відтворення їх на полотні (папір чи інша площа) для зображення задуманого.

Результати навчання

Знання, практичні навички та вміння.

Знання: різноманітних прийомів, методів роботи над творчими завданнями з використанням особливостей національних традицій школи образотворчого мистецтва.

Практичні навички і вміння:

Уміння створювати атмосферу творчого підходу для роботи над завданням, використовуючи при цьому класичні зразки. Уміння аналізувати, визначати технічні прийоми виконання завдання та методичні прийоми наочного пояснення завдання.

Програмні результати навчання:

Готовність до фахової діяльності в галузі образотворчого мистецтва;

Здатність до науково-дослідницької діяльності у сфері мистецької діяльності;

Мисленнева активність, творчий підхід у вирішенні нестандартних завдань;
Прагнення до особистісно-професійного лідерства та успіху.

Форма контролю: поточні оцінки за виконання практичних завдань. По завершенню семестру – залік.

Програма передбачає послідовне вивчення, шляхом виконання різних етюдів з натури колористичної гами зображуваних об'єктів, що є важливою ланкою в опануванні предмета. Вивчення натури в процесі виконання етюдів має будуватись на невід'ємному зв'язку всіх елементів зображувальної мови: композиції, колірних, тонових, пластичних, просторових та світлотіньових співвідношень. Вся система навчання живопису повинна сприяти розвитку образного і абстрактного мислення студентів, вихованню творчого професіонала.

Вказані в програмі навчально-практичні завдання необхідно розглядати як обов'язковий мінімум. Навчально-творчі завдання мають варіативний характер. Залежно від рівня підготовки студентів можна змінювати тематику завдань, а також визначати кількість годин на вивчення кожної теми. При цьому важливо зберігати дидактичні засади навчання. Практичні завдання потрібно орієнтувати на розвиток творчих здібностей студентів у процесі цілеспрямованого засвоєння прийомів, способів зображення та художньої системи.

Основою викладання курсу є виконання академічних постановок з натури та короткочасних етюдів. Кожне наступне завдання ускладнюється за методом послідовного засвоєння закономірностей системи навчання.

Структура програми поєднує такі основні напрями діяльності:

- Теоретичну підготовку з основ мистецтва живопису.
- Практичну роботу /навчальні завдання, етюди, навчально-творчі та творчі роботи/.

- Навчально-творчу діяльність під час виконання самостійних завдань та під час проходження пленерної практики.
- Самостійну роботу студентів, виконання творчої роботи.

Пріоритетним у навчанні мистецтва живопису є творчий підхід педагога, зумовлений художнім методом та методично обґрунтований.

Викладання живопису зобов'язує впроваджувати дидактичний принцип навчання, приділяти велику увагу культурі навчання-пізнання й головному принципу дидактики художньої педагогіки – принципу наочного навчання.

Отже, в процесі навчання на першому курсі студенти опановують такі теми і завдання як натюрморт, інтер'єр, пейзаж, зображення тварин. По завершенні курсу студент володіє знаннями і навичками побудови предметів на площині та у просторі, вміє працювати акварельними й гуашевими фарбами, передавати матеріальність зображуваного, колорит, володіє майстерністю в зображенні рослинного і тваринного світу.

Головним навчальним завданням на другому курсі є вивчення живописного зображення голови людини. Це більш складний рівень навчальних завдань, де студент опановує нову форму побудови, нові кольорові

Отже, в процесі навчання викладач повинен зосередити увагу студентів на вирішенні завдань програми й сформувати у них професійний культурний рівень майбутнього фахівця.

Після завершення курсу навчання випускник /бакалавр/ повинен

- володіти знаннями та прийомами живописних технік та творчим методом втілення задуму в художньо-образну структуру живописної композиції;
- вміти аналізувати твори митців живопису;
- володіти методикою викладання живопису;

- легко орієнтуватись у теоретичних та методичних питаннях наочності і навчання, знати і володіти засобами, що сприяють засвоєнню та закріпленню навчального матеріалу.

Зміст програми передбачає методичне забезпечення процесу мистецтва живопису й практичного опанування художньо-образної системи відображення предметних форм та явищ реального світу.

Основною умовою засвоєння навчального матеріалу предмета є неухильне виконання практичних завдань, вивчення теоретичного матеріалу, здійснення самостійної роботи студентів.

Структура програми навчальної дисципліни

Академічний живопис

1. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

<i>Курс підготовки спеціалістів</i>	<i>Напря́м, спеці́альність, осві́тньо-квалі́фікаційний рівень</i>	<i>Характеристика навчальної програми</i>
<p>Кількість кредитів: 4</p> <p>Кількість модулів:</p> <p>Кількість змістових модулів:</p> <p>Загальна кількість годин:</p> <p>72 год.</p>	<p>Шифр та назва галузі знань 0202 Мистецтво</p> <p>Шифр та назва напряму підготовки 6.020207 Дизайн</p> <p>Освітній рівень - перший (бакалаврський)</p>	<p>Нормативна Рік підготовки – 2-й</p> <p>Семестр – 1V- й</p> <p>Аудиторних занять -26 год. з них:</p> <p>Лекцій : 2 год.</p> <p>Практичні заняття: 24 год.</p> <p>Самостійна робота: 42 год.</p> <p>Модульний контроль: 4 год.</p>

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин					
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовний модуль 1. Зображення гіпсових об'ємів у кольоровому середовищі.							
1	Методика роботи над живописним етюдом в зображенні гіпсової голови людини.	2	2	2			
2	Натюрморт з гіпсовою головою на тлі інтер'єра.	33	12		12	21	
Разом		37	14	2	12	21	2
Змістовний модуль 2. Живопис гіпсової голови з чітко вираженою портретною характеристикою							
3.	Етюд гіпсової голови чоловічої статі. Сократ.	33	12		12	21	
Разом		35	12		12	21	2
Разом за навчальним планом		72	26	2	24	42	4

ІІІ. ПРОГРАМА ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.

Зображення гіпсових об'ємів у кольоровому середовищі

1. Лекція. **Методика роботи над живописним етюдом в зображенні гіпсової голови людини.**

Методика роботи над довгостроковим етюдом з натури. Візуальне вивчення натури та пошуки композиційно-пластичного вирішення. Технологія роботи покривними фарбами: темпера, масло.

Література: основна [1,2,3,4,5,6,7]

додаткова [1,2,3,4,5,6,7,8]

ІV. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Заняття 2. Натюрморт з гіпсовою головою на тлі інтер'єра. 12год.

Папір формату А2, Акварель.

Постановка: для постановки рекомендується гіпсова чоловіча голова в легкому оточенні предметів мистецтва на тлі просторового інтер'єра.

Мета: Вивчення тональних та колірних градацій.

Завдання: виявити характерне в натурі; передати схожість з натурою; хроматичний та ахроматичний аналіз натури.

1 етап роботи: композиція, розміщення зображення на аркуші. Зв'язок окремих елементів між собою. Побудова зображення за правилами перспективи.
2год.

2 етап роботи: конструктивна побудова натюрморту з виявленням об'єму предметів в інтер'єрі
2год.

3 етап роботи: виявлення простору за допомогою кольору, зберігаючи гармонію співвідношень 2год.

4 етап роботи: детальна прописка форм, уточнення просторових планів головним чином ближнього плану . 4 год.

5 етап роботи: Пошуки матеріальності шляхом підбору колірних і тональних нюансів за натурою. 2год.

Література: основна [1,2,3,4,5,6,7]

додаткова [1,2,3,4,5,6,7,8]

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 11.

Живопис гіпсової голови з чітко вираженою портретною характеристикою

Завдання 2.

12год.

Етюд гіпсової голови чоловічої статі. Сократ.

Папір формату А2, Акварель.

Постановка: гіпсова голова /Сократ/ розташовується на глибинному тлі, тобто на далекій відстані від драперій.

Мета: написати голову у складному сполученні з плечовим поясом.

Завдання: з'єднати засобами живопису голову і торс природи; прописати форми елементів обличчя /ніс, губи, очі/ та м'язів шиї; вирішити кольорову гармонію постановки.

1 етап роботи: композиція, розміщення зображення на аркуші. 2год.

2 етап роботи: Виконання детального малюнку з урахуванням пропорцій голови 2год.

3 етап роботи: виявлення і передання зумовлених оточенням кольорів простору, зберігаючи гармонію співвідношень 2год.

4 етап роботи: зображення гіпсу у кольоровому середовищі, уточнення просторових планів головним чином ближнього плану . 4 год.

5 етап роботи: Пошуки матеріальності шляхом підбору колірних і тональних нюансів за натурою. 2год.

Література: основна [1,2,3,4,5,6,7]

додаткова [1,2,3,4,5,6,7,8]

V. Навчально-методична карта дисципліни «Академічний живопис» IV семестр.

Разом: 72 год., лекції – 2 год., практичні заняття – 24 год., самостійна робота – 42 год., модульний контроль – 4 год.

Модулі	Змістовий модуль I		Змістовий модуль II.
Назва модуля	Зображення гіпсових об'ємів у кольоровому середовищі		Живопис гіпсової голови з чітко вираженою портретною характеристикою
Кількість балів за модуль	<i>132 бали</i>		131 бал
Теми лекцій	Методика роботи над живописним етюдом в зображенні гіпсової голови людини.		
Теми практичних занять	<i>(відвідування – 1 бал,</i>	2. Натюрморт з гіпсовою головою на тлі інтер'єра. <i>(відвідування – 6 балів, 60 балів за роботу)</i>	3. Живопис гіпсової голови з чітко вираженою портретною характеристикою <i>(відвідування – 6 балів, 60 балів за роботу)</i>
Самостійна робота	Табл. 6.1 <i>(40 балів)</i>		Табл. 6.1 <i>(40 балів)</i>
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота № 1 <i>(25 балів)</i>		Модульна контрольна робота № 2 <i>(25 балів)</i>
Підсумковий рейтинговий бал	263 балів (коефіцієнт успішності: $263 \div 100 = 2,63$)		

VI. Завдання для самостійної роботи

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

Методика роботи над живописом гіпсової голови кольором.

1. Ознайомитись з методикою роботи над довгостроковим етюдом з натури, візуальним вивченням натури та пошуками композиційно-пластичного рішення. Опанувати технологію роботи покривними фарбами: темпера, масло
2. Виконати 2 етюди жіночої голови. Папір формату А3, фарби за вибором
40 б.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 11.

Живопис гіпсової голови з чітко вираженою портретною характеристикою.

3. Виконати 2 етюди чоловічої голови. Папір формату А3, фарби за вибором
40 б.

Література: основна [1,2,3,4,5,6,7]

додаткова [1,2,3,4,5,6,7,8]

Карту самостійної роботи, де визначено форми академічного контролю, успішність (бали) і термін виконання самостійної роботи бакалаврами, подано у вигляді табл. 6.1.

Карта самостійної роботи студента

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали
Змістовий модуль I. Методика роботи над живописом гіпсової голови кольором.		
1 Ознайомитись з методикою роботи над довгостроковим етюдом з натури, візуальним вивченням натури та пошуками композиційно-пластичного рішення. Опанувати технологію роботи покривними фарбами: темпера, масло	модульний контроль	
2. Виконати 2 етюди жіночої голови Папір формату А3, фарби за вибором	модульний контроль	40
Змістовий модуль II. Живопис гіпсової голови з чітко вираженою портретною характеристикою.		
3. Виконати 2 етюди чоловічої голови Папір формату А3, фарби за вибором	модульний контроль	40
<i>Разом: 42 год.</i>	<i>Разом: 80 балів</i>	

VII. Система поточного та підсумкового контролю знань

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Академічний живопис» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 7.1, табл. 7.2.

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ п/п	Вид діяльності	Максимальна кількість балів	Одиниць	Всього
1	Відвідування лекцій	1	1	1
2	Відвідування практичних занять	1	12	12
3	Робота на практичному занятті	10	12	120
4	Самостійна робота (оцінюється як творча)			80
5	МКР	25	2	50
Підсумковий рейтинговий бал				263

Таблиця 7.1

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота					Кількість балів без урахування коефіцієнта	Коефіцієнт	Кількість балів з урахуванням коефіцієнта
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				
T1	T2	МКР	T3	МКР			
1	106	25	106	25	263	2,63	100

Порядок переведення рейтингових показників успішності

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно Відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре Достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре В цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно Посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого

		навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Мінімально можливий (допустимий) рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських, практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

VIII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Наочні:* спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні:* вправи, начерки, замальовки, рисунки, етюди.

2) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

3) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою, з репродукціями творів; з

використанням рекомендованих та обраних самостійно художніх матеріалів та інструментів; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

ІХ. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ засоби підсумкового контролю перегляд
- ✓ Методичний фонд.
- ✓ Роботи студентів з фонду.

XI Матеріально-технічне забезпечення дисципліни.

- ✓ Аудиторії, розраховані на роботу 12-15 студентів одночасно, на кожного розраховується по 2 кв.м.
- ✓ Мольберти в комплекті для роботи студентів з натури .
- ✓ Планшети зазначеного формату.
- ✓ Софіти для освітлення натурних постановок.
- ✓ Підставки різних конструкцій і розмірів для натурних постановок.
- ✓ Предмети і драперії натюрмортного фонда.

XI. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Блудов А. Про викладання живопису на кафедрі графічних мистецтв. Українська Академія мистецтв, випуск 14/ Блудов А.– Київ, 2007. -167с.
2. Жердзицький В.Є. Особливості художнього сприйняття живопису.// Жердзицький В.Є «Дизайн-освіта 2008». – Харків: ХДАДМ,2008.-168 с.
3. Демиденко О.І., Поддубко К.В. Цілісність зорового сприйняття у живопису натюрморту. // Демиденко О.І., Поддубко К.В. «Дизайн-освіта 2009» – Харків. ХДАДМ, 2009, частина 2.- С. 82-85.
4. Кирцер Ю.М. Рисунок и живопись: Учебное пособие.- 4-еизд. «Стереотип»/. Кирцер Ю.М. – М. Высшая школа: Издательский центр «Академия», 2001. – 272 с.
5. Батталіні Т. Рисуем акварелью. От азов мастерства к тончайшим нюансам. / Т.Батталіні .– Изд. Эксмо, 2007. – 128 с.
- 6.Сокольникова Н. М. Основы живописи. / Н.М.Сокольникова. – М.: «Московские учебники», 1998. – 80 с.:ил.
7. Эванс Джейн. Китайская тушь./ Джейн Эванс. – М.: Астрель, 2004. – 64 с.
8. Рисунок, живопис, скульптура» ЗАГАЛЬНИЙ КУРС АКАДЕМІЧНОГО РИСУНКУ (для студентів - архітекторів 1-3 курсів денної форми навчання спеціальності 6.060102 «Архітектура»). / Укл.: П.В.Мирончик, В.П.Манохін; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. - Х. - ХНАМГ 2009 - 222 с.
9. Попов М. Т. Альбом: рисунок, живопис / М. Т. Попов. – К. : ТОВ «Європа Прінт», 2008. 164с.

Додаткова:

10. Беда Г.В. Живопись./ Г.В.Беда – М.: «Просвещение,» 1987. – 204 с.
11. Зурабян Т.С. Краски разных времен. / Т.С. Зурабян – М.: Советский

художник, 1969. – 158 с.

12. Рейнс Джон. Полный курс акварельной живописи./ Джон Рейнс. – Изд. ФАИР, 2006. – 160 с.

13. Зайцев А.С. Наука о цвете и живопись. / А.С.Зайцев – М.: Искусство, 1986. – 226 с.

14. Крошоу Элпин. Акварель./ Элпин Крошоу – М.: АСТ Астрель, 2004. – 96 с.

15. Паррамон Х. М. Основы живописи./ Х.М. Паррамон – М.: Изд. «Титул» 1998. – 80 с.:

16. 16.Копальдо и Претте. М Творчество и выражение, / Копальдо и Претте - М : Советский художник, 1981. – 220 с.